

УДК 373.2.091:[34:005.336.2]

О. В. КАНАРОВА

кандидат педагогічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

**ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У статті висвітлюється проблема формування правової освіти майбутніх педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. Визначено сутність, зміст і структуру правової компетентності педагога, розкрито показники та рівні сформованості правової компетентності.

Ключові слова: *правова компетентність, правова компетентність педагога, рівні сформованості правової компетентності, структурні компоненти правової компетентності.*

На сьогодні у нашому суспільстві значно зростає роль правової освіти громадян, зростає відповідальність людини за свою долю. Правові норми дозволяють упорядкувати суспільні відносини, поведінку людей. Численні проблеми правової освіти, необхідність якнайшвидшого й ефективного вирішення яких із особливою гостротою стоять перед державою і всім суспільством, обумовлюють необхідність правової та професійної підготовки кадрів системи української освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що правова освіта і правове виховання мають міцне науково-теоретичне підґрунтя. Зокрема, проблемі правової компетентності педагогічних працівників дошкільного навчального закладу присвячено багато досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів (Андрєєв В., Брюханова Н., Зеєв Е., Кайнова С., Кархалев І., Ремех Т., Романова І., Тукачов Ю. та інші).

Мета статті – висвітлити проблему формування правової освіти майбутніх педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів та визначити сутність, зміст і структуру правової компетентності педагога.

На сучасному етапі розвитку суспільства право не тільки охоплює більшість сфер людської життєдіяльності, а й розширює межі своєї дії в міру ускладнення суспільних стосунків. З метою підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їх конституційного права знати свої права та обов'язки, Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року затверджено Національну програму правової освіти населення, де ставиться завдання правового виховання населення взагалі та підростаючого покоління зокрема. Метою Програми є підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти населення. Завданням правової освіти громадян є розвиток їх правосвідомості, подолання правового нігілізму, задоволення потреб у правовій інформації, заохочення до

участі у розбудові демократичної, соціальної та правової держави, профілактика правопорушень, забезпечення вільного і всебічного розвитку особистості [8].

Разом із тим, незважаючи на важливість проблеми, в науці і практиці приділяється недостатня увага формуванню правової компетентності майбутнього педагогічного працівника дошкільного навчального закладу.

Завданням законодавства України про освіту є регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України [2].

Дошкільна освіта, в силу своїх змістовних властивостей, володіє певною специфікою, яку слід враховувати при вирішенні завдань, пов'язаних із реформуванням в освітній галузі, що відображено у нормативних правових актах, зокрема в Законі України "Про освіту" [2].

Дошкільний навчальний заклад виступає носієм загальних прав і обов'язків освітнього закладу, закріплених у законодавстві, у тому числі на нього поширюються загальні вимоги до змісту освіти, організації освітнього процесу, прийому громадян в освітні установи, що покладає особливу відповідальність на майбутніх педагогів за дотримання та поширення правової свідомості серед усіх учасників навчально-виховного процесу.

Складна соціальна структура сучасного суспільства має враховуватись майбутнім педагогічним працівником дошкільного навчального закладу. Розпочинаючи свою педагогічну діяльність, фахівцю необхідно до неї адаптуватись, до її умов, а потім відповідно до них професійно розвиватися та вдосконалювати набуті раніше знання, уміння і навички.

Основою правосвідомості педагогічних працівників дошкільного навчального закладу є усвідомлення, що основне завдання України, як цивілізованої держави полягає в захисті соціальних інтересів, прав і свобод громадян. Свобода та незалежність особистості є умовою безпеки і розквіту України, тому ніхто не повинен бути поза системою захисту, турботи і сприяння. Права людини є пріоритетними стосовно суспільних і державних інтересів. Правова держава дотримується верховенства закону, положень про права дитини. Для того, щоб захистити свої права та права оточуючих людей, майбутній вихователь, як свідомий громадянин, зобов'язаний добровільно дотримуватися чинних законів, знати не лише свої права, а й сприймати їх як обов'язки. У цьому діалектика взаємовідносин прав і обов'язків, основна сутність виховання правосвідомості.

Основне завдання України, як цивілізованої держави, полягає в захисті соціальних інтересів, прав і свобод громадян, що є основою правової свідомості особистості. З перших кроків, які людина робить самотійно, обираючи способи поведінки, знання норм права має надавати йому допомогу.

Важливого значення у підготовці майбутнього педагогічного працівника зі сформованою правовою компетентністю набуває вищий навчальний заклад, де він отримує професійну освіту. Так, у статті 42 Закону

України “ Про освіту” зазначено, що “...вища освіта забезпечує фундаментальну підготовку, здобуття громадянами освітньо-професійних рівнів, відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей...”. Національна доктрина розвитку освіти серед головних напрямів вдосконалення вищої освіти вказує на необхідність “...забезпечення високої якості вищої освіти та професії мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці, ... запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання” [5, с. 4–8].

Реалізація прав учасників навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі є основною умовою їх життєвого благополуччя. Обізнану в правовому аспекті людину, потрібно починати формувати ще в дошкільному віці. Значні вимоги до майбутнього вихователя визначає особлива роль дошкільного періоду розвитку у процесі становлення особистості. Дошкільний вік – це початкова ланка системи освіти та найбільш сприятливий період для формування моральних якостей особистості як основи правової компетентності громадян. У системі правової освіти населення, починаючи з дитинства, важливу роль відіграє формування та постійний розвиток правової культури, яку на початковому етапі може забезпечити педагогічний працівник дошкільного навчального закладу.

Виховувати патріотизм, повагу до прав людини, дотримуватись правових норм, толерантності, критичного ставлення до себе й інших, чуйності до всіх членів суспільства. На нашу думку, зробити це зможе лише той педагог, у якого сформована правова компетентність, той, хто спроможний співвідносити свої дії з чинним законодавством, жити і діяти згідно з його нормами, оцінювати своє життя та життя інших людей із позицій права.

Організатором і координатором роботи дошкільного навчального закладу є його керівник, яким може стати майбутній педагогічний працівник. Компетентна у правовому плані особа і керівник, зокрема, відчуває себе морально, соціально та юридично захищеною та дієспроможною. Саме правова компетентність керівника допомагає регулювати трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності праці та піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня дошкільного навчального закладу, зміцненню трудової дисципліни.

У лінгвістиці поняття “компетентний” (лат. *competes*, від *competo* – належний, здатний) у довідниках трактується як “володіючий знаннями, який має право за своїми знаннями і повноваженнями робити або вирішувати що-небудь, дозволяє судити про що-небудь” [4, с. 191]. Компетентність виступає якісною характеристикою, яка вказує на володіння людиною відповідною компетенцією, і включає її особистісне ставлення до неї і предмета власної діяльності.

Компетентність, вважає О. Ігнат'єва, вищий ступінь володіння знаннями або прояв знань [3].

Н. О. Брюханова під компетентністю розуміє властивість професіонала, яка вказує на його спроможність доцільно й ефективно діяти за певних обставин, тобто реалізовувати певні групи досвідних надбань стосовно тих чи інших напрямів чи етапів здійснення діяльності, зокрема професійної діяльності [1, с. 40–49].

Спираючись на погляди сучасних дослідників (В. Андреев, Е. Зеєв та ін.), пропонуємо розглядати правову компетентність як інтегральну властивість особистості, яка спирається на правові цінності, що відображає її готовність і здатність застосовувати правові знання в навчально-виховному процесі.

На основі аналізу наукових праць з'ясовано, що правова компетентність є важливою складовою професійної компетентності, а також сформульовано поняття правової компетентності та правової компетентності педагога.

Правова компетентність – це єдність правових знань, що містять систему ціннісних орієнтацій в економічному, політичному, соціальному напрямках громадського життя, які відображають правову дійсність, глибокі теоретичні знання та практичні вміння, спрямовані на створення стимулюючих умов із попередження й усунення протиправної поведінки в суспільстві.

Правова компетентність педагога – високий ступінь оволодіння системою правових знань у професійно-педагогічній діяльності, сформовані професійно-правові вміння та практичні навички їх застосування, спрямовані на правове навчання й виховання дітей шляхом педагогічного впливу.

Як зазначає Т. Ремех, правова освіта покликана сформувати у людини такі якості: знання ролі права в суспільстві, навички застосування права в конкретних ситуаціях, комплексні характеристики вчинків як законних чи незаконних, ставлення до права як високої соціальної цінності, носія ідеї справедливості, готовність сприяти правомірній поведінці інших осіб [6, с. 58].

І. Романова визначає правову компетентність як комплексну характеристику соціальної дії, в якій в єдності виявляються знання, навички, цінності, особисті установки і свобода поведінки [7, с.26-35].

Враховуючи викладене вище і результати комплексного аналізу правової компетентності, у її структурі ми виокремили наступні компоненти:

– мотиваційно-ціннісний (особистісна та професійна потреба у правовій інформації, позитивне ставлення до права; потреба в правовій самоосвіті; правові переконання; правомірна поведінка; позитивне ставлення до правового навчання та виховання дітей; здатність до застосування правових знань на практиці);

– когнітивний (комплекс знань основ Конституції України; законів, що регулюють освітню діяльність; прав і свобод людини і громадянина; основ теорії держави і права, конституційного, адміністративного, цивільного, трудового, екологічного, кримінального й сімейного права; правових

основ захисту прав і свобод людини і громадянина; специфіки проведення позакласних заходів);

– комунікативний (наявність комунікативних здатностей: уміння розуміти дітей, їхніх батьків, колег, їхні особистісні особливості та ціннісні правові настанови);

– діяльнісно-рефлексивний (уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, відбирати правову інформацію для вирішення завдань правового навчання та правового виховання дітей; інтерпретувати текст правових джерел, оперувати поняттями з різних галузей права, оцінювати позитивні властивості та недоліки правової інформації та доводити її до своїх колег, учнів і їхніх батьків; уміння здійснювати пошук у комп'ютерних правових системах.

Згідно з теоретичним і практичним досвідом виділено рівні сформованості правової компетентності педагогічного працівника: високий, середній, низький. Визначено, що про рівень правової компетентності вихователя свідчать його юридичні знання, навички, правові установки, ціннісні орієнтації.

Майбутньому педагогічному працівнику дошкільного навчального закладу зі сформованою правовою компетентністю необхідно отримувати систематичні знання про основи права й бути здатним самовизначатися і самореалізуватися в типових правових ситуаціях, визначати власну позицію на основі принципу нерозривності прав і обов'язків; бути здатним визначати адекватні моделі поведінки та приймати рішення в типових і нестандартних правових ситуаціях; бути здатним до вживання правових норм у складних неоднозначних правових ситуаціях і бути здатним до законотворчої діяльності.

Висновки. В умовах постійного оновлення нормативно-законодавчої бази у сфері освіти, зокрема тих процесів, що тісно пов'язані з процесом управління дошкільними навчальними закладами, є необхідність у постійному вдосконаленні та систематизації необхідних правових знань і вмінь майбутніх педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Визнання правової освіти одним із основних чинників формування правосвідомості та правової культури всього суспільства зобов'язує заклади освіти опікуватись правовою освітою працівників дошкільних навчальних закладів. У першу чергу це відноситься до педагогічних освітніх установ вищої та середньої професійної освіти, випускники яких у більшості своїй і складають професійне ядро освітньої системи у всіх її складових.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування правової освіти майбутніх педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. Подальшу роботу планується спрямувати на вивчення процесів удосконалення методичної роботи щодо формування правової компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів.

Список використаної літератури

1. Брюханова Н. Підходи до розуміння компетентності та компетенції в освіті / Н. Брюханова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 4. – С. 40–49.
2. Закон України “Про освіту” від 23.12.2010 № 2856-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
3. Игнатьева Е. О менеджменте знаний и неявном знании в образовании / Е. Игнатьева // Высшее образование в России. – 2006. – №12.
4. Краткий словарь иностранных слов / Под ред. С. М. Локшина. – М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1952. – 488 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. – 2002. – №7. – С.4-8.
6. Ремех Т. О. Методичні засади навчання правознавства в процесі до профільної підготовки школярів: дис. ... канд.пед.наук:13.00.12 / Тетяна Олексіївна Ремех. – К., 2011. – С.58.
7. Романова І. А. Компетентнісний підхід до правової підготовки студентів / І. А. Романова // педагогіка та психологія [зб.наук.праць]. – 2008. – Вип.33. – С.26-35.
8. Указ Президента України “Про Національну програму правової освіти населення”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015.

Канарова О. В. Формирование правовой компетентности будущих педагогов дошкольного учебного заведения

В статье освещается проблема формирования правового образования будущих педагогов дошкольных учебных заведений. Определена сущность, содержание и структура правовой компетентности педагога, раскрыты показатели и уровни сформированности правовой компетентности.

Ключевые слова: *правовая компетентность, правовая компетентность педагога, уровень сформированности правовой компетентности, структурные компоненты правовой компетентности.*

Kanarova O. V. The article highlights the problem of formation of legal education of the future teachers of preschool educational institutions

The essence of the content and structure of the legal competence of the teacher, disclosed indicators and levels of formation of legal competence.

In the face of rapidly changing legislative framework in the field of education, in particular the processes that are closely connected with the process of the preschool educational institutions, the need for continuous improvement and systematization of the necessary legal knowledge and skills of the future teachers of preschool educational institutions.

Recognition of legal education one of the key factors in the formation of legal awareness and legal culture of the whole society requires educational institutions to engage in legal education of pre-school educational institutions.

Future kindergarten pedagogical workers with established legal competence necessary to obtain systematic knowledge about the basics of law and to be able to self-determine and self-realization in typical legal situations, to determine its own position on the basis of the principle of continuity of rights and responsibilities; be able to identify appropriate behaviors and make decisions in standard and non-standard legal situations; to be able to use the rule of law in difficult ambiguous legal situations and be able to legislative activity.

Key words: *legal competence, the legal competence of the teacher, the level of formation of legal competence, the structural components of legal competence.*